

Kwestia zgodności Konkordatu z Konstytucją

Autor tekstu: **Marian Grzybowski**

Opinia prof. Mariana Grzybowskiego dotycząca zgodności Konkordatu podpisanego 28 lipca 1993 r. z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej uchwaloną 2 kwietnia 1997 r. i zatwierdzoną w referendum konstytucyjnym z 25 maja 1997 r. (9 czerwca 1997 r., Kraków)

1. Uwagi ogólne

Problematyki objętej postanowieniami podpisanego Konkordatu dotyczą bezpośrednio lub pośrednio, następujące unormowania zawarte w Konstytucji RP z 2 IV 1997 r.:

Art. 25.

1. Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione.
2. Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym.
3. Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego.
4. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy.
5. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami.

Art. 32.

1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.
2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Art. 47. Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz decydowania o swoim życiu osobistym.

Art. 48. 1. Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania.

Art. 53.

1. Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii.
2. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii poprzez uprawianie kultu, modlitwy, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tak, gdzie się znajdują.
3. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem. Przepis art. 48 ust. 1 stosuje się odpowiednio.
4. Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób.
5. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.
6. Nikt nie może być zmuszony do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych.
7. Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawniania swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

nadto zaś:

Art. 18. Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej.

Art.

91.

1. Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydawania ustawy.

2. Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową.

Poszczególne postanowienia Konkordatu winny być przeto porównywane przede wszystkim z wymienionymi tu unormowaniami konstytucyjnymi, przy uwzględnieniu ich usytuowania i interpretacji w świetle postanowień rozdz. I ustawy zasadniczej (mieszczącego zasady naczelną Konstytucji RP) oraz w kontekście całokształtu postanowień konstytucyjnych.

2. Ocena zgodności Konkordatu z Konstytucją RP

A. W odróżnieniu od dotychczas obowiązujących postanowień konstytucyjnych (opartych o założenie ustawowej regulacji stosunków pomiędzy Państwem a Kościołem) art. 25 ust. 4 Konstytucji RP przewiduje (wręcz: nakazuje) uregulowanie stosunków między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim w umowie konkordatowej, zawartej ze Stolicą Apostolską oraz - równoległe w dopełniających umowę konkordatową - ustawach. Nowe uregulowanie konstytucyjne zawiera przeto podstawy prawne dla zawarcia umowy konkordatowej przez Rząd RP oraz dla wdrożenia postępowania służącego ratyfikacji umowy konkordatowej. Ratyfikacja ta, ze względu na okoliczność, iż umowa konkordatowa dotyczy wolności i praw obywatelskich (oraz wolności i praw człowieka) określonych w Konstytucji RP (art. 89 ust. 1 pkt 2) oraz że odnosi się do spraw uregulowanych ustawowo (art. 89 ust. 1 pkt 5), nastąpić winna w trybie, jaki przewiduje w przyszłości art. 89 ust. 1 Konstytucji RP z 1997 r. Aktualnie do wymogów ratyfikacji odnosi się przepis art. 33 ust. 2 Ustawy konstytucyjnej z 17 X 1992 r., przewidujący konieczność zaistnienia uprzedniego upoważnienia wyrażonego w ustawie.

B. Upoważnienie Rządu RP do podpisania Konkordatu i wdrożenia (zainicjowania) postępowania ratyfikacyjnego, dotychczas dyskusyjne, uzyska pełne podstawy konstytucyjne z dniem wejścia w życie konstytucji z 2 IV 1997 r., tj. po upływie trzech miesięcy od dnia jej urzędowego ogłoszenia w Dzienniku Ustaw. Stanie się tak pod warunkiem niewzruszenia poprawności (prawnej) przeprowadzonego w dniu 25 maja 1997 r. referendum konstytucyjnego przez Sąd Najwyższy, po rozpatrzeniu przez tenże Sąd protestów dotyczących przeprowadzenia wspomnianego referendum (art. 243 konstytucji RP w zw. z art. 36 ust. 2 i 3 ustawy z 29 VI 1995 r. o referendum, Dz.U. Nr 99, poz. 487).

C. Konstytucja RP z 2 IV 1992 {P:1Powinno być 1997.} r. - od dnia swego wejścia w życie - przewiduje przeto uregulowanie konkordatowe stosunków między Państwem a Kościołem katolickim oraz możliwość ratyfikacji Konkordatu w trybie z art. 89 ust. 1 tejże Konstytucji.

D. Ze sformułowania art. 25 Konstytucji RP z 2 IV 1997 r. wynika dla władz publicznych RP, w tym: dla Sejmu, Senatu i Prezydenta RP (jako organów czynnych decyzyjnie w zakresie postępowania ustawodawczego) powinność ustawowego uregulowania stosunków między państwem a innymi niż Kościół katolicki kościołami i związkami wyznaniowymi. Ustawy te winny zostać zaprojektowane i uchwalone w oparciu o umowy zawarte przez Radę Ministrów z właściwymi (statutowo) przedstawicielami tychże kościołów i związków wyznaniowych. Treść wskazanych tu ustaw winna sprostać konstytucyjnemu wymogowi równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych (art. 25 ust. 1). Byłoby pożądane, by moment uchwalenia i wprowadzenia w życie wspomnianych ustaw nie odbiegał w czasie od momentu wejścia w życie Konkordatu ze Stolicą Apostolską. Równie pożądane jest nieodległe w czasie uchwalenie ustaw, które - zgodnie z art. 25 ust. 4 Konstytucji RP - mają, obok umowy konkordatowej, regulować stosunki między Państwem a Kościołem katolickim. Wysunięte tu postulaty legislacyjne wymagają wzmożonej i spełniającej konstytucyjny wymóg równouprawnienia kościołów (związków wyznaniowych) inicjatywy legislacyjnej i aktywności negocjacyjnej Rady Ministrów.

E. Pomiędzy art. 25 ust. 3 Konstytucji RP z 1997 r. a art. 1 Konkordatu występuje zasadnicza zgodność. Użyte tam sformułowania, jak „poszanowanie autonomii oraz wzajemnej niezależności” wymagać będą wszak, w miarę stosowania, doprecyzowania interpretacyjnego.

F. Art. 55 Konstytucji RP z 1997 r. zawiera szeroko ujęte określenie treści i konstytucyjne gwarancje wolności sumienia i religii. Art. 5 Konkordatu, dotyczący tej problematyki w odniesieniu do Kościoła katolickiego, wydaje się pozostawać w zgodności z treścią art. 53 Konstytucji RP.

G. Następstwem poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii państwa i kościołów (związków wyznaniowych) jest uznanie autonomii pochodzących od nich systemów unormowań oraz objętych nimi sfer regulacji, a także procesów wdrażania autonomicznych względem siebie unormowań w życie. W tym kontekście postrzegać trzeba gwarantowaną w art. 5 Konkordatu swobodę pełnienia przez Kościół katolicki (bez względu na obrządek) jego misji „łącznie z wykonywaniem jurysdykcji oraz zarządzaniem i administrowaniem jego sprawami na podstawie prawa kanonicznego”. Konsekwencją takiego stanowiska jest wszakże zasada, że prawo kościelne nie wywołuje skutków w państwowym porządku prawnym.

H. W świetle art. 53 ust. 4 szczególnej uwagi i ostrożności interpretacyjnej i aplikacyjnej wymaga art. 12 Konkordatu z 28 VII 1993 r. Postanowienia Konkordatu sięgają bowiem dalej niż restryktywna interpretacja art. 53 ust. 4 Konstytucji RP. Przepis art. 64 ust. 4 jedynie dopuszcza (stwarza prawną możliwość) nauczania religii prawnie uznanych kościołów (związków wyznaniowych) jako przedmiotu w szkole publicznej lub przedszkolu. Nie może być przy tym naruszona wolność sumienia i religii innych osób (art. 53 ust. 4 *in fine*). Art. 12 ust. 1 Konkordatu przewiduje natomiast dalej sięgający obowiązek Państwa zagwarantowania, iż szkoły publiczne podstawowe i ponadpodstawowe oraz przedszkola mają powinność „zgodnie z wolą zainteresowanych” zorganizowania nauki religii w ramach planu zajęć szkolnych i przedszkolnych.

Postanowienie to „ociera się” o granice wzajemnego uzależnienia Państwa i struktur Kościoła katolickiego, co zdaje się pozostawać w dysonansie z gwarantowaną konstytucyjnie zasadą autonomii i niezależności (każdego w swoim zakresie) Państwa i kościołów. Mniej wątpliwości budziłaby formuła współdziałania organów administracji państwowej, samorządowej oraz instytucji Kościoła katolickiego w organizowaniu nauki religii jako przedmiotu nauczania (wychowania) w przedszkolach, szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. Zawarty w art. 25 ust. 3 Konstytucji RP nakaz współdziałania Państwa i Kościoła katolickiego dla dobra człowieka i dobra wspólnego oraz postanowienia art. 53 ust. 4 Konstytucji stanowią pewną (choć zdecydowanie mniej kategoryczną niż postanowienia Konkordatu) podstawę konstytucyjną dla współdziałania państwa (i organów samorządowych) w współorganizowaniu nauki religii w szkołach publicznych. Art. 4 deklaracji Rządu dotyczący wykładni Konkordatu, przewiduje, iż „państwo gwarantuje organizowanie nauki religii w szkołach i przedszkolach publicznych wówczas, gdy osoby zainteresowane wyrażą taką zgodę w sposób określony w prawie polskim. Uczestniczenie w katechezie w szkołach i przedszkolach publicznych jest dobrowolne czyli bez przymusu nauczania..”.

Konstytucyjną powinnością ustawodawcy pozostaje takie ukształtowanie formy i trybu wyrażania zgody, by:

- a) gwarantowała ona dobrowolność formułowania życzeń zainteresowanych (z uwzględnieniem art. 48 ust. 1) uczestniczenia w nauce religii w szkołach i przedszkolach publicznych;
- b) gwarantowała możliwość nieujawniania światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania m.in. wobec (publicznych) władz szkolnych (art. 53 ust. 7 Konstytucji RP);
- c) gwarantowała równość obywateli w traktowaniu przez władze publiczne (art. 32 ust. 1 Konstytucji RP) oraz niedyskryminowanie obywateli ze względu na wyznanie (art. 32 ust. 2).

Spełnienie tych trzech wymogów nie jest, zwłaszcza w praktyce, potencjalnie łatwe. Sądzić należy, iż sprzyjałoby ich zachowaniu instytucja osobnych świadectw zawierających potwierdzenie uczestnictwa i ewentualnie: stopień z nauki religii. Jej stosowanie, a także odpowiednie usytuowanie w czasie zajęć z religii w planie nauki szkolnej (przedszkolnej) służyłoby przestrzeganiu konstytucyjnej zasady wolności sumienia i religii (art. 53 Konstytucji RP), równość wobec prawa (art. 32 Konstytucji), równouprawnienie kościołów i związków wyznaniowych (art. 25 ust. 1) sprzyjający przy tym zachowaniu bezstronności władz publicznych RP (w tym: władz i organów administracji szkolnej) w sprawach przekonań religijnych i światopoglądowych (art. 25 ust. 2 Konstytucji RP).

I. Zawarta w art. 8 ust. 3 Konkordatu zasada „nienaruszalności” miejsc przeznaczonych przez władzę kościelną do sprawowania kultu oraz grzebania zmarłych (cmentarzy) wraz z

gwarantowanym w art. 24 Konkordatu prawem Kościoła katolickiego „zakładania własnych cmentarzy” wzbudziła liczne obawy o możliwość godnego pochówku osób innych niż katolicka (rzymsko-katolicka) religii oraz osób bezwyznaniowych. Dotyczyły one zwłaszcza miejscowości, gdzie cmentarz katolicki jest do tej pory jedynym cmentarzem. Uprawnienia przysługujące katolickim wspólnotom religijnym jako właścicielom cmentarzy katolickich w rozumieniu cywilno-prawnym oraz wspomniana zasada nienaruszalności cmentarzy, zawarta w umowie międzynarodowej (mającej, po ratyfikacji, pierwszeństwo wobec ustaw prawa wewnętrznego), stanowiły realne przesłanki dla takich obaw, zwłaszcza w płaszczyźnie prawnej. Deklaracja Rządu RP w sprawie wykładni Konkordatu, opublikowana za milczącą zgodą Stolicy Apostolskiej, a w szczególności zawarte w niej stwierdzenie, iż „pojęcie nienaruszalności cmentarza, użyte w art. 8, 3 Konkordatu nie może być rozumiane jako prawo do odmowy pochowania na cmentarzu katolickim osoby innego wyznania lub niewierzącej (art. 2) częściowo niweluje intensywność wspomnianych obaw, jakkolwiek nie stanowi, w sensie prawnym, równoważnościowego zagwarantowania możliwości swobodnego grzebania zmarłych. Przy braku pełnowartościowych zabezpieczeń prawnych liczyć można jedynie na należący do dorobku kultury chrześcijańskiej szacunek dla zmarłych oraz dobre obyczaje członków katolickich wspólnot wyznaniowych.

Szansy zabezpieczeń prawnych, choćby na czas przejściowy, dopatrywać się można w ustanowieniu odpowiednich uregulowań ustawowych, stanowiących - obok umowy konkordatowej - drugi konstytucyjny element systemu uregulowań stosunków między Państwem a Kościołem katolickim (zgodnie z art. 25 ust 4 *in fine* Konstytucji RP z 1997 r.). Sądzić też należy, iż zadaniem ustawodawcy jest zagwarantowanie analogicznej nienaruszalności miejsc kultu religijnego i miejsc pochówku zmarłych innym kościołom i związkom wyznaniowym, a także - zgodnie z zasadą równości wobec prawa i w traktowaniu przez władze publiczne - miejsc pochówku osób bezwyznaniowych. Nadto sądzić należy, iż perspektywnym zadaniem władz publicznych (państwowych, a zwłaszcza - władz samorządu terytorialnego) winno być ustanowienie ogólnodostępnych cmentarzy komunalnych.

J. Pewne wątpliwości nasuwa postanowienie art. 10 Konkordatu, przewidujące, iż po spełnieniu warunków w nim określonych małżeństwo kanoniczne od chwili zawarcia wywiera takie skutki, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa zgodnie z prawem polskim. Postanowienie to zdaje się pozostawać w niespójności z konstytucyjną zasadą niezależności „każdego w swoim zakresie” państwowego i kościelnego porządku prawnego (stanowiącego konsekwencje uregulowania zawartego w art. 25 ust. 3 Konstytucji RP z 1997 r.). Można, co prawda, przyjąć, iż Konkordat z chwilą ratyfikacji stanie się elementem polskiego porządku prawnego i jako taki ustanowi zasadę równoważności skutków prawnych małżeństwa kanonicznego z małżeństwem zawartym na podstawie prawa polskiego. Tym niemniej, interpretacja taka prowadzi do przyjęcia swoistej dwoistości rozumienia pojęcia prawa polskiego w odniesieniu do instytucji małżeństwa i jego skutków; szerszego, bo obejmującego także uregulowania ratyfikowanego Konkordatu oraz węższego, ograniczonego do stanowionego prawa wewnętrznego. Przyjęte rozwiązanie dodatkowo pozwala przypisać duchownym katolickim pewne funkcje bliskie w skutkach ich czynności czynnościom urzędowym funkcjonariuszy państwowych. To zaś nie wydaje się być spójne z zasadą autonomii funkcjonalnej Państwa i Kościoła katolickiego. Konsekwencją zasady równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych musi być analogiczne uregulowanie skutków małżeństw zawieranych w obrębie tychże kościołów i związków wyznaniowych dla polskiego ustawodawstwa rodzinnego. Spowoduje to dalsze skomplikowanie prawne i faktyczne uregulowań instytucji małżeństwa i jej następstw. Przyjęte rozwiązanie konkordatowe (motywowane zapewne różnicą stanowisk w kwestii możliwości rozwiązania małżeństwa) nie przydaje klarowności uregulowaniom prawnym. Rodzi szereg wątpliwości natury prawnej i praktycznej (np. w związku z określeniem terminu do ewentualnego przekazania wniosku do Urzędu Stanu Cywilnego o wpis do akt stanu cywilnego), czemu sprzyja niedość precyzyjna werbalizacja poszczególnych segmentów art. 10 umowy konkordatowej. Nie wydaje się, iż komplikacja ta zostanie bez zastrzeżeń przyjęta przez środowiska społeczne, w których zakorzeniona została świadomość odrębności cywilno-prawnego aktu zawarcia małżeństwa ora aktu o charakterze wyznaniowym, mającego w Kościele Katolickim wymiar sakramentu. Ułatwienie „techniczne”, polegające na „zredukowaniu” czynności zawarcia małżeństwa do jego postaci kościelnej (wyznaniowej) w żadnym stopniu nie równoważy potencjalnych komplikacji w stosowaniu art. 10 umowy

konkordatowej z 28 VII 1993 r. Stosowne zmiany w ustawodawstwie państwowym, dotyczącym zawarcia małżeństwa i jego następstw prawnych oraz w ustawodawstwie o aktach stanu cywilnego wymagać będą szczególnej wnikliwości i precyzji w harmonizacji uregulowań konkordatowych (nie dość precyzyjnych), uregulowań dotyczących innych kościołów i związków wyznaniowych oraz krajowego prawa małżeńskiego i prawa o aktach stanu cywilnego. Nie stawiając zarzutu sprzeczności art. 10 z uregulowaniami nowej Konstytucji RP nie podzielam zachwytu nad jego ujęciem i werbalizacją.

K. Sformułowanie art. 12 ust. 1 Konkordatu, iż Państwo gwarantuje, iż „szkoły publiczne podstawowe i ponadpodstawowe oraz przedszkola prowadzone przez organy administracji państwowej i samorządowej, organizują zgodnie z wolą zainteresowanych naukę religii w ramach planu zajęć szkolnych i przedszkolnych” może wywoływać kontrowersje w środowiskach innych niż katolicka religii i wyznań oraz w środowiskach bezwyznaniowych. Ustawodawstwo regulujące stosunki między państwem a innymi kościołami (związkami wyznaniowymi) oraz ustawodawstwo dotyczące funkcjonowania szkół i przedszkoli publicznych winno przeto, dla oddalenia podejrzeń o nierównorzędność w traktowaniu różnych religii (wyznań) oraz dla zabezpieczenia tolerancji (o której stanowi także art. 12 ust. 1 Konkordatu *ab initio*), ze szczególną starannością zagwarantować równoważne uprawnienia innym kościołom i związkom wyznaniowym jak też poręczyć tolerancję dla niekorzystających z nauki religii w danej postaci. W takim kontekście prawnym i sytuacyjnym zniwelowaniu mogą ulec obawy o niespójność art. 12 umowy konkordatowej z art. 25 ust. 1 i 2 oraz art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP z 2 IV 1997 r.

L. Art. 14 ust. 4 oraz 15 ust. 3 dotyczące możliwości dotowania przez Państwo lub organy samorządu terytorialnego szkół i przedszkoli (także katolickich) oraz dotowania przez Państwo uczelni katolickich (KUL i PAT) mogą być uznane za konstytucyjne pod warunkiem wszak stworzenia ustawowych możliwości dotowania przez Państwo lub organy samorządu terytorialnego także instytucji oświatowych i wychowawczych innych wyznań (religii) oraz placówek oświatowych i wychowawczych tworzonych przez środowiska bezwyznaniowe.

Ł. Nie brzmi najszcześliwiej sformułowanie art. 22 ust. 2 Konkordatu, iż zmianami w ustawodawstwie w sprawach finansowych instytucji i dóbr kościelnych oraz duchowieństwa zajmie się specjalna komisja kościelno-rządowa. W kontekście pierwszeństwa postanowień ratyfikowanej umowy międzynarodowej przed ustawami prawa wewnętrznego może rodzić to podejrzenie o dążenie do wyłączenia wspomnianych tu materii regulacyjnych z pola pełnej decyzyjności konstytucyjnych organów ustawodawczych bądź też do ograniczenia wykonywania konstytucyjnych uprawnień w zakresie inicjatywy ustawodawczej. Nawet przy przyjęciu formalnej bezzasadności tego typu supozycji pożądane było wyraźniejsze skorelowanie przyjętych sformułowań z konstytucyjną zasadą równości oraz z zasadą równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych.

3. Wnioski

1. W zasadniczej części postanowień postanowienia Konkordatu z 28 VII 1993 r. można interpretować jako zgodne z przytoczonymi postanowieniami Konstytucji RP z 2 IV 1997 r.

2. Umowa konkordatowa stanowi jedynie - nader istotny - fragment regulacji stosunków pomiędzy Kościołem Katolickim a Rzeczpospolitą Polską. Z mocy Konstytucji (art. 25 ust. 4 *in fine*) regulację konkordatową dopełnić musi regulacja ustawowa.

3. Dopiero przy jej uwzględnieniu oraz przy uwzględnieniu przewidywanych konstytucyjnie ustawowych regulacji stosunków między Państwem a innymi niż Kościół Katolicki kościołami i związkami wyznaniowymi można będzie dokonać kompleksowej i integralnej oceny nowego systemu uregulowań prawnych pod kątem ich zgodności z postanowieniami nowej Konstytucji.

4. Ratyfikacji Konkordatu, odpowiednio przygotowanej pod względem merytorycznym i formalnym, należałoby dokonać po wejściu w życie nowej Konstytucji jako dalece bardziej odpowiadającej koncepcjom przyświecającym idei współdziałania Państwa i kościołów (związków wyznaniowych) niż dotychczasowe, niespójne pod tym względem, regulacje konstytucyjne.

5. Czas oczekiwania na wejście w życie nowej Konstytucji należałoby spożytkować na przygotowanie projektów regulacji ustawowych wymaganych w świetle postanowień art. 25 ust. 4 *in fine* oraz ust. 5 Konstytucji RP z 2 IV 1997 r.

6. Za pożądane uznać należy bardziej staranne i wolne od błędów rzeczowych przygotowanie uzasadnień projektów odpowiednich ustaw, wnoszonych do Sejmu RP przez Radę Ministrów, z uwzględnieniem procedury przewidzianej w art. 25 ust. 5 Konstytucji RP oraz procedury

przewidzianej w art. 27 i 28 umowy konkordatowej, podpisanej 28 lipca 1993 r.

Kopia z własnego zbioru Czesława Janika.

(Publikacja: 18-11-2003)

Oryginał. (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3043>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora.

Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl